

լուսն տեսալէտով, որ մեր ընդհ. հովիւր (համա-
կերպելով հանդերձ խոհեմութեան բոլոր պա-
հանջներուն) գիտնար արտատուոր պարա-
զաներու մէջ մեր ժողովրդին ցուերը հաղար-
դել եւրոպայի բարձրագոյն իշխանութեանց,
արեւմտեան կղերին վերին ներկայացուցիչնե-
րուն հետ մտերմական յարաբերութիւններ
հաստատելով անոնց մէջ իրական համա-
կրութիւն մ'արթնցնէր զէպ ի մեր ժողովուրդն
ու մեր եկեղեցին, շնորհակալութիւն յայտ-
նէր մեր ցաւերն ամօքելու համար իրենց պեր-
ճախօսութիւնը, իրենց զրիչը մեր դատին
ի սպաս գնող եւրոպացիներուն, մեր եկեղեց-
ւոյն պատմութիւնը, կազմակերպութիւնը բա-
ցատրող ուսումնասիրութիւններ հրատարակէր
եւրոպական հանդէսներու մէջ (բան մը որ շատ
կարեւոր է եւ չէ եւրոպ. երբեք լրջօրէն) :

Ասի անհրաժեշտ պէտք մըն է, որուն վրայ
կը հրա իրենք կաթողիկոսին ու արտասահմանի
Հայութեան ուշադրութիւնը : Մեր եկեղեցա-
կաններուն մէջ կան զարգացեալ եւ ազնիւ
անձնաւորութիւններ, անոնց համար չկայ այս
վայրկեանիս աւելի մեծ, աւելի յարմար, աւելի
ղեղեցիկ պաշտօն մը քան եւրոպայի Հայոց
ընդհանուր հովուութեան պաշտօնը :

Ա. 2.

ՄԵՐ ՀԵԹԱՆՈՍԱԿԱՆ ՎԱՐԴԱՎԱՌԻ ՏՕՆԸ

Մեծարգոյ բարեկամիս հայր Պարոնեանի ճար-
տարամիտ մեկնութիւնը Վարդավառի տօնին
նշանակութեան ու բառին իմաստին վրայ որ
տեսնուեցաւ «Անահիտ» ի յուսմարի թիւին մէջ
մեծ յարգ կը ստանայ սանկատումով որ, որչափ
դիտեմ, առաջին ձեռնարկն է քննական ոգիով
բացատրութիւն մը որոնելու այդ խորհրդա-
ւոր տօնին ու բառին :

Ինչպէս ինքն ալ խոստովանած է ճշմարիտ
գիտնականի մը վայելուչ գոռաշաւորութեամբ,
իր առաջարկած մեկնութիւնը միակը չէ որ
կրնայ մտածուիլ, եւ ոչ ալ ամէնէն մօտաւորը
վերջնական լուծումին՝ երբ խնդրոյ տակ եղող
նիւթին յարակից բոլոր իրողութիւնները մէջ
բերուին :

Եւ իս անվիճելի է Հայր Պարոնեանի տեսու-
թիւնը թէ Վարդավառի տօնը կապ ունի Հայոց
նախաքրիստոնէական կրօնին հետ, եւ մասնա-
որապէս հին Պարսկաց կրօնին հետ : Նոյն-

չափ անհերքելի է թէ Վարդավառ բառին ա-
ռաջին անդամը եղող « վարդ » բառը բնաւ առ-
նչութիւն չունի ծաղիկ վարդին հետ : մինչեւ
հոս ուղիղ ճամբուն վրայ քայլ առնել կը
թուի 2. Պարոնեան, բայց յանկարծ շեղելով
կը դառնայ մասնակի հին մեկնութեան երբ
Վարդավառ բառին երկրորդ անդամը եղող
« վառ » բառը « վառել » հայ բային արմատ
եւ « լուցանել » ի հոմանիշ կը համարէ :

Եւ առաջնորդուելով այս, բոս իս, սխալ
ըրոնումէն, գիւրաւ կը միտի « վարդ » բառին
« աէթրա » ի հետ (ատր, կրակ) անստոյգ
նօյնացումին, յանգելու համար հրավառու-
թիւն իմաստին իբր համալսար « ճրագալոյց »
կազմութեան : Խնդրոյն լեզուաբանական կող-
մին այս լուծումին բնական հետեւանքով տօնն
ալ կը դառնայ Պարսից կրօնէն նուիրական ա-
ռարկային կրակի տօնը, մինչդեռ մեր մէջ կրակ
վառելու սովորութիւն Տեառնընդառաջի յա-
տուկ է եւ ոչ Վարդավառի տօնին :

Սակայն շատ մօտեցած էր Հայր Պարոնեան
անդրադառնալու թէ ինչպէս այդ տօնը վաղե-
մի օրերու մէջ Պարսից կրօնէն փոխառիկ է, եւ
ինչպէս « Վարդավառ » բառին առաջին անդամը
եղող « վարդ » բառը բնիկ հայ չէ, այլ փոխառիկ,
այնպէս ալ երկրորդ անդամը եղող « վառ » բառը
բնիկ հայ չէ, այլ Պարսիկ farr բառն է, հայ
տառաչըման օրէնքով « վառ » ի փոխուած,
ու կը նշանակէ հոմ թաղաւորական « վառ »ը,
farr-i-kayani, որուն մեծ տօնը կը տօնէին Պար-
սիկները աշնան գիշերահաւասարին ատենները,
որուն մօտ օրերը յետոյ հաստատուեցաւ Վար-
դավառ ի Քրիստոնէական տօնը անոր տեղը
բռնելու համար, զի հնուց հաստատուած սովոր-
ութիւն մը արմատախիլ ընել զիւրին չէր :

Այս այն նուիրական « վառ »ն է որ Պար-
սիկները կը հաւատային թէ խոյի մը փոխ-
ուած Արտաշիր Բաբականի հետեւելով ապա-
հովցուց անոր ապստամբութեան յաջողու-
թիւնը եւ յաջորդութեւնը Արշակունիներուն
պատկառելի գահին : « Շահնամէ » ին ամենէն
ղեղեցիկ դրուագներէն մէկը կը կազմէ այս :
Ինչպէս խորհրդանշական բանաստեղծութեան
հինաւուրց նշոյլ մը :

Մեր « Բիւզանդ » պատմիչն ալ կը յիշատակէ
այս « վառ »ը (իւր նիւթական իմաստով ան-
շուշտ) երբ կ'ըսէ թէ Պարսից թագաւորը ու-
րիշ ծանրագին արքայական նուէրներու հետ
ղրկեց Ջարմանդուխտ Տիկնոջ զվառ թագա-

ւորաց » որ անհրաժեշտ կը նկատուէր ամէն օրինակոր թագաւորի :

Գալով «վարդ» բառին մեկնութեան, բոլորովին անստորագրէ «աէթրա» ի հետ (ատր, կրակ) նոյնացումը որ Հայ լեզուի մէջ կը ներկայանայ մեզի իր բուն ձեւով որ է «ատր» : «Վարդ» որ կը ներկայանայ նաեւ «վարդապետ» բառին մէջ, շատ աւելի հաւանական կապ ունի կամբիւսի եզրայր Սմերդիսի պարսիկ անունին հետ, bardiya կամ barziya, ինչպէս նաեւ պարսիկ զօրապետ artabardiya անունին մէջ ի bard բառին հետ, մինչ arta կը նշանակէ «ուղիղ», «կատարեալ» :

Գարազանի արդէն դիտել տուած է թէ հայ լեզուի մէջ «վարդապետ» համանիշ է «վարժապետ» ի հետ եւ հետեւաբար «վարդ» կրնայ նշանակել նաեւ «վարժք», ուսում, թէպէտ ասով զոհացուցիչ իմաստ մը չտար «վարդավառ» :

Աւելի հաւանական կ'երեւի կապակցութեան մէջ գնել «վարդ» օանսկրիտ արմատին vardhի հետ որ կը նշանակէ բարձրացում, վերացում, որով կ'ունենանք զոհացուցիչ մեկնութիւն մը «Վարդավառ» ի, իբր համազօրը Հայոց մէջ Պարսից աշնան գիշերահաւատարի մեծ տօնին, farr-i-kayaniին, «վառ» ին բարձրացման, վերացման :

«Անահիտ» ի ընթերցողներուն կը ներկայացնեմ այս նոր ու տարբեր տեսութիւնը իբր ընտրելի մը, բայց ոչ ընտրելագոյնը այն ամէն մեկնութիւններուն մէջ որ կրնան տրբւիլ այս խորհրդաւոր տօնին ու բառին :

Գ. ՓԱՌՆԱԿ

«ՀԱՅԵԱՆԱՆ ՄԱՏԵՆԱՊԱՐԱՆ»

Ծրագիր մը որուն իրականացումը կը բաղձայինք շտտոնց ի վեր, վերջապէս մարմին առաւ : Կ'ուզէինք եւրոպական հասարակութեան ճանչցնել հայ մտքին անցեալ ու ներկայ գրական արտագրութեանց գեղեցկագոյն էջերը շարք մը գրքերով : Այդ շարքին առաջինը լոյս կը տեսնէ քիչ օրէն : Շարքը սկսինք ժողովրդական երգերու հատորով մը, — որովհետեւ ժողովրդական բանաստեղծութիւնը հիմն է ա-

մէն գրականութեան, եւ ցեղի մը ամենէն ներքին, ամենէն ինքնարուխ եւ ամենէն անձնական արտայայտութիւնը : Այս առաջին հատորին սկիզբը գրուած են նախադուռ մը, ֆուրպ, Զօպանեան վերլուծած է հայ ցեղին պատմական դերին նշանակութիւնը, եւ Ֆրանսայի արդի մեծագոյն գրագէտներէն մէկուն՝ Փոլ Ատանի՝ կողմէ գրուած յառաջաբան մը, ուր այս հրատարակութեանց շարքին կարեւորութիւնը բացատրուած է եւ այս հատորին մէջ երեւան եկող բանաստեղծութեանց յատուկ հրապոյրը որակուած հոյակապօրէն :

Հատորը կը պարունակէ 200էն աւելի երգ, բաժնուած չտասնմէկ մասերու, — սիրոյ երգեր, պարերգներ եւ տօնի երգեր, հարսնիքի երգեր, օրօրներ ու մանկական երգեր, երգիծական երգեր, մահու ողբեր, ազօթքներ եւ կրօնական քերթուածներ, պատմական երգեր եւ վրոյցներ, պանդուխտի երգեր, ազգային երգեր (Զէյթունի երգեր եւ ընդվզումի երգեր), այլեւ այլք : Հատորը կը պարունակէ նաեւ երեք պատկեր, — Հայ ազգային կենդանագիր մը՝ գիւղական զգեստով, Զէյթունցի կռուողի մը պատկերը, եւ Մշոյ Ս. Կարապետ վանքին եկեղեցւոյն լուսանկարը :

«Անահիտ» ի յառաջիկայ թիւով պիտի հրատարակենք Փոլ Ատանի յառաջաբանին թարգմանութիւնը :

«Հայկական Մատենադարան» ի յաջորդ համարներուն մէջ եւրոպական հասարակութեան պիտի ծանօթացունին Քուչակ, Նարեկացի, Շնորհալի, Նզիշէ, Արովեան, Ալիշան, Պէշիկթաշլեան, Բաքի, Դուրեան, Պարոնեան, եւն, բոլոր այն հայ գրագէտներն ու բանաստեղծները որ մեր ցեղին ինքնատիպ ու հզօր գեղեցկագիրական կարողութեանց ապացոյցը տուած են :

Մեր սրտագին շնորհակալութիւնները կը յայտնենք մեր այն հայրենակիցներուն որոնք այս շարքին հրատարակումն իրենց նիւթական աջակցութեամբ կարելի դարձուցին :